

ענין אין אומרים לו לאדם חטא בשביל שיזכה חברך:

א) גמ' שבת ד. וכי אומרים לו לאדם חטא בשביל שיזכה חברך.

תוס' **שבת** ד. כתבו כמה אופנים אימתי כן אומרים לו לאדם לחטוא בשביל חברו:

א. כשהאיסור הגדול בא על ידו. ב. כשהאיסור נעשה שלא ע"י פשיעה (וניסיון גדול יתכן דחשיב כלא פשע יעו' בהמשך). ג. במקום שרוצה לקיים מצוה רבה כפ"ר. ד. לצורך מצוה דרבים.

בתוס' **גיטין** מא: ד"ה כופין כתבו תי' הב' וד'. ותוס' **פסחים** פח: ד"ה כופין כ' רק תי' ג'. תוס' **עירובין** לב: ד"ה ולא ליעבד כתבו תי' א' ב' וד'. תוס' **ב"ב** יג. ד"ה כופין – כ' תירוצ' א וג'. **חגיגה** ב: ד"ה כופין – כ' תי' ב'.

ברמב"ן שבת (ד.) כ' בשם ר"ת התי' דשאני היכא שאני ליה איסור ע"י. עוד תי' גבי הא דשרינן לעבור על עשה דהשלמה ומקריב הכהן בעודו מחוסר כפורים דשאני כהנים דשלוחי ישראל שוינהו רחמנא והוא אינו יכול לזכות מעצמו. עוד תי' דרק ברדיית הפת לא התירו דבאמת אינו איסור כיון שהיה בשוגג ויכול לכפר ע"י חטאת ואלא רוצה לרדות להיפטר מהבאת קרבן ובשביל זה בלבד לא התירו לעבור על איסור רדיית הפת.

ברשב"א שבת (ד.) הביא דברי ר"ת וכתב עלה שנראה לו דמה שכופין רבו של ח"ע חב"ח לשחררו לפו"ר ה"ט כי אין בו איסור לעולם בהם תעבודו כלל מחמת חצי ב"ח שבו. והאי שפחה שכפו רבו לשחררה כי היו רבים נכשלין בה (יעו' בבהגר"א סו"ס שו' דמבואר בדבריו שלמד ברשב"א שבא לתרץ גמ' גיטין סוף דף לח. חצי שפחה חצי ב"ח וכפו את רבה וכו'. ואינו מובן לפי"ז אמאי תי' הרשב"א דלמכשול רבים מותר הא י"ל כנ"ל דליכא איסורא כלל בחציו עבד. ושו"ר בדמ"א סו"ס שו' שהקשה כן וסבר דהייתה כוונת הרשב"א על הא דלעיל מיניה (באותו דף) שהוא אמתא דהו' מעבדי בה אינשי איסורא. אמנם יעו' חידושי החת"ס שבת ד. ד"ה והשתא שביאר אמאי יש עשה לעולם ב"ת בחצי שפחה משא"כ חצי עבד וכן בחזון יחזקאל על הגמ' דשבת יש

תירוצ' (תירוצ'). וברשב"א קצת נראה דהיה כעין הוראת שעה לתיקון העולם אך בדמשק אליעזר סו"ס שו' סקכ"ו נראה דפי' בדעת הגר"א שהרשב"א ר"ל כמש"כ הראשונים דמצוה דרבים שאני וכההיא דר"א שחרר עבדו וכן למד בשו"ת כת"ס או"ח סי' סב ד"ה והנה הרשב"א. וברשב"א בשו"ת ח"ז רסז כ' רק התי' שאם הגיע לע"ה איסור ע"י מותר ובלא"ה כ' לאיסור אפי' לעשות איסור זוטא הביאו ב"י סו"ס שו'. ובחידושי לעירובין (לב:) כתב כתי' א' וב' של תוס' שבת וזה להדיא דלא כמש"כ בשו"ת שלא התיר לצאת אחר בתו שתתמד שלא ע"י פשיעה. ויעו' פמ"ג בפתחה להלכות תערובות פרק השני ד"ה ואני העני, שהוכיח דהרשב"א בתשו' מאוחר מהרשב"א בתוה"ב. ויל"ע אם קדמו חידושי על הש"ס או השו"ת.

בתוס' הרא"ש שבת (ד.) כתב כתי' תוס' בשבת אבל לא כ' החילוק בין פשע ללא פשע. בגיטין (מא:) כתב כתי' א' וב'.

במאירי שבת (שם) כ' בשם חכמי צרפת ששרי כי הוא נתן המכשול ועוד הוסיפו ע"ז חכמי הדורות שאם יחטא הע"ה יש לו חלק בעבירה (לכאוי' היינו לפ"ע). וחכמי לונל סברי דכל שעושה הע"ה איסור חמור בידים נחא ליה לת"ח להצילו אבל כגון הדבקה שאין היא עבירה חמורה בידים לא מצילו ע"י איסור. עוד תי' דדוקא אם התחיל הע"ה באיסור (אולי ר"ל כמש"כ תוס' כשעשה בפשיעה ע"י רצונו לחטוא) אבל בשלא התחיל יכול להצילו.

ריטב"א שבת (שם) תי' כתי' א' דתוס' ועוד דבעירובין מצילו מאכילת טבל שהוא במיתה אבל הכא דשבת שהוא שוגג אינו אלא מצילו ממון דקרבן (וכ"כ הרמב"ן למעלה) ולזה לא התירו לעבור בשבילו. והוסיף לבסוף לתרץ "ועוד התם עבד מדנפשיה והכא אמרינן שאין אומרים לו כן" ולא זכיתי לעמוד על כוונתו ז"ל. ואלא דראיתי אחרונים שפי' דבריו דר"ל דאין אומרים לו לחטוא אבל אם עשה כן מדנפשיה שפיר. ובעירובין (לב:) כתב כתי' קמא של תוס' דשבת והא דשיחרר עבדו כי עשה זה קיל ולא הקפידה תו' אלא כשמשיחררו בתורת נדבה ועוד דאינו שייך כלל בחצי עבד חב"ח (וכ"כ הרשב"א לעיל). והאי דחותכין היבלת בשבת ועובר אדרבנן שאני תיקוני

הכהנים לעמוד לשרת בשם ד'. עוד כ' בשם י"א דאם לא פשע שרי ועוד תי' כנ"ל דההיא דשבת לא התירו לפטרו מקרבן וחיוב חטאת.

ובחי' הר"ן שבת תי' כתי' קמא דתוס' ועוד תי' דבפת איסורא ממילא קאתי עליה ואינו אלא חיוב חטאת משא"כ הא דעירובין דהוא אכילת טבליים ממש התירו לעבור איסור.

תמצית הדעות הנ"ל:

לתוס' בשבת כ' ד' אופנים שמותר ובשאר המקומות בש"ס כתבו פעמים תי' זה ולפעמים תי' אחר.

לרמב"ן לתי' א' ובי' נמצא שלעולם אינו חוטא לחבירו רק אם האיסור בא על ידו, ולתי' ב' גם כהנים עוברים ושאני כהנים דשלוחי דרחמנא נינהו. ולתי' ג' נמצא אפכא דרק איסור שיש לו כפרה ע"י קרבן לא חוטא כדי להצילו ממה שיתחייב קרבן ובלא"ה עושה עבירה להצילו. לרשב"א למש"כ בשבת ובשו"ת אין להקל אלא כשהגיע איסור על ידו. אבל למה שכי' בעירובין, עולה דשרי כל שלא היה האיסור נעשה ע"י פשיעה כמש"כ תוס'.

תוס' הרא"ש בשבת כ' כתוס' דשבת אך לא חילק בין פשע או לאו, ובגיטין כן כתב חילוק זה. למאירי הביא שיטה שאם הגיע ע"י שרי. ובשם חכמי לוניל דרק בשיעשה ע"ה עבירה חמורה חוטא ע"מ להצילו אבל הדבקה שאין היא עבירה חמורה בידים לא. עוד חילק בין התחיל באיסור או לא ולכאוי' כונתו לחלק בין פשע ללא פשע.

לרשב"א שבת לא התירו אלא אם בא איסור ע"י. עוד תי' דל"א לחטוא אבל אם עביד מנפשיה שפיר. ובעירובין הביא י"א דכל שלא ע"י פשיעה שרי עוד תי' דלא התירו בשבת כי אינו איסור אלא רוצה לפטרו, מקרבן.

לר"ן בחד תי' סובר דלעולם אינו מצילו ע"י איסור אא"כ אתי איסורא על ידו. תי' ב' דאינו אלא חיוב קרבן ולא יעשה איסור לצורך זה – ש"מ דלכל שאר איסורים עבדינן איסורא להצילו.

ונבאר גדר כל אחד ואחד התירוצים שכתבו התוס':

א. מבואר בעיר' לב: שהתירו לת"ח להפריש פרי שלא מן המוקף כדי להציל ע"ה שהניח לו לקחת פרי טבל ממנו (מח' קמאי אי הדין לתרום מן המוקף הוי דאוי' או דרבנן). ונראה דה"ט דשרו ליה כדי להציל עצמו מלפ"ע, ואף שע"ה מתעסק (אמנם אינו פטור דקיי"ל דחייב שכן נהנה) דלא הו"ל לאסוקי אדעתיה כלל שמא אינו מעושר דרביחזקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן ועי' תוס' הרא"ש עי' לב: דמשמע כדכתבנו.

והנה משמע בגמ' דאם היה צריך לעבור איסור גדול יותר מאשר יעבור הע"ה, לא התירו ע"מ להציל מאיסור שהוא סיבב לו. ולכאוי' טעמא דמלתא דכשאיסור שלו קטן ממה שיעבור ע"ה, אמרי' דרצון התו' למעט איסורים וממילא יעשה הת"ח איסור קל ואל יעשה איסור חמור ע"י ע"ה אלא דלא מחייבין ליה אלא כשהוא עצמו סיבב לו. וע"כ אם יצטרך לעשות איסור גדול יותר ע"מ להציל ע"ה, לא מתירין דשב ואל תעשה עדיף ויעשה ע"ה איסור זוטא ואל יעשה הוא איסור גדול.

ב. תוס' כ' לתרץ דהא דבשבת כ' דאין אומרים וכו' ובעירובין משמע אפכא, דשאני סוגיא דשבת דמיירי בדפשע וכה"ג ל"א לאחר להצילו. והנה אין הכונה מזיד דזה לא הו"א להתיר איסורים ע"מ להצילו וכדכ' העליטהו וכו' וכדאמרו בב"ק (סט.). ואלא דהכא בשוגג מיירי אלא שפשע במה שהגיע למצב זה וכמש"כ תוס' עירובין (לב:): "ואומר ר"י שיש לחלק בההיא דהדביק לפי שפשע שהדביק סמוך לחשיכה ואע"ג דהוי שוגג איבעי ליה לאסוקי אדעתיה וכו'" ומוכח בגמ' ותוס' דשוגג מקרי ע"י פשיעה וכ"כ החכמת מנוח ומ"ב סי' רנד שעה"צ סק"מ, ולא אמרו להקל אלא בדבר דלא הוה לי כלל לאסוקי דעתיה. וכגון הא דכ' והמ"ב סי' צ סקפ"ד עפ"י דתינוק שטינף בביה"כ ולא ידעו והיו מתפללין ליד הטינוף, שרי להודיע להם אף באמצע שמ"ע דדיבור זה הוה איסור זוטא מול איסור אמירת דברים שבקדושה ליד צואה (אמנם צ"ע דהרי הם בגדר מתעסק שאינם יודעין מזה כלום, ואיך דיבור באמצע תפילה קיל ממתעסק. ואמנם לפמש"כ הרע"א בסי' ח דהוא איסור אלא דלא מחייבים עליה

שפיר. וכן מקורו של המ"ב הוא מחי"א כלל כה ז ובני"א סק"א שם הביא ראייה דגם ממתעסק חייב להפריש כדמצינו בכחן הישן והביאו מת לבית דצריך להקיצו, אבל אכתי קשה דלכאוי קיל איסורם שעושין במתעסק ממה שיפסיק במכוון בתפילתו). ודוחק לומר דאיסורם חמיר כי בעלמא העושה במזיד חמיר מהפסקה בתפילה. ועי' לקמן סק"ג דדנו האחרונים אי לעבור עבירה להציל השני מאונס.

עוד יש לדון מה התירו לעבור להציל חבירו, אי כל האיסורים שבתו' כ"ז שהם פחות חמורים מהאיסור שיעבור חבירו, או"ד רק דרבנן ולא דאוי או אפי' דאוי אבל לא כריתות ומיתות ב"ד. ולפי הדעות שמן המוקף חיובו מדאוי, יהיה ראייה ששרי אפי' לבטל עשה דאוי להצילו (אמנם אין זה ביטול מ"ע אלא פרט לכתחילה במצות תרו"מ, אכן ס"ס המבטלו עובר איסור בהפרשה וכדדנו האחרונים שאם שלח חבירו לעשר שלא מן המוקף הוי שליח לד"ע), אבל איסור דאוי לא שמענו. וכן איסור דרבנן שרי דכתבו תוס' שאם לא היה פשיעה שפיר היה צריך לרדות הפת להצילו מאיסור שבת. ובב"י סו"ס שו' הביא דהרשב"א נשאל (שו"ת הרשב"א ח"ז רסז) במי שלקחו בתו מביתו בשבת להוציאה מכלל ישראל אי שרי לצאת מחוץ לתחום ג' פרסאות למ"ד דכה"ג דאוי וכן להביא חותם מצד המלכות להצילה אי חשיב כספק פיק"נ. והשיב דדעתו נוטה שאין אומרים לאדם וכו' ואפי' איסור זוטא והא דעירובין ניחא ליה וכו' היינו כי בא לו ע"י הת"ח אבל בלא"ה אסור כדמוכח משבת (ד.). ואח"ז כי הב"י בשם תוס' בכמה דוכתין תי' דאם הוא מצוה רבה אמרי' לעשות עבירה להצילו ואין לך מצוה רבה יותר מלהצילה. וכן לתי' דאם לא פשע שרי הי"נ לא פשעה וע"כ יכול אפי' לחלל השבת באיסורי דאוי כי זה הוי איסורא זוטא נגד כל ימיה בחילול השבת. ובדבריו מבואר שלמד שלתי' דכל שלא פשע עוברים ע"מ להצילו, כלול בזה אף לעבור איסורי שבת כריתות ומיתות ב"ד.

והנה יעו' מג"א ריש סי' תרנה שאם פשע אדם ולא קנה לולב לפני החג אין לשלוח ע"י עכו"ם מחוץ לתחום כי אין אומרים וכו' אבל אם לא פשע ישלח לו וכו"כ החי"א. וכי' עלה בשעה"צ שם סק"ה

דאינו מובן דאף שפשע במה שאין לו מ"מ השתא דאין לו, יש על כל א' חובת ערבות לדאוג שחבירו יעשה המצות, עכת"ד. ונראה דסברת הפוס' לכאוי הוא דנהי שעלינו לסייע לו בקיום המצות, אבל אכתי אין אומרים לסייע ע"י שנחטא אנו וכ"ש כשהוא פשע בעצמו. וכמו שמי שהניח פת בתנור ויעבור איסור דאוי אפי"ה א"א להצילו כי היה זה ע"י פשיעה ואף שחייבים להפרישו מלעבור על איסורים. וכן כעין זה מצינו בב"ק סט. דאין צריך לסמן אלו הם פירות ערלה להציל הגזלנים.

ג. עוד כי היתר והוא דלמצוה רבה שרי. והנה לצורך מצוה רבה לא מצינו אלא שיבטל מ"ע (לעולם בהם תעבודו) ואינה ראייה לעשיית איסור, וכן מוכח בגמ' דלא התירו לרדות פת להצילו מאיסור שבת, וודאי היא מצוה רבה. אלא דמהתם ליכא הוכחה כיון שפשע וחמיר טפי, ויתכן דאי לא הוה פשע הוה מתירים לעבור איסור קל לצורך מצוה רבה דחבירו, וכן מוכח בב"י הנ"ל שהתיר לעבור על איסורי שבת להציל בתו שלא תשתמד עפ"י תירוצא זו דמצוה רבה. אמנם הרשב"א לא ס"ל כן דכי' דהאי דמשחרר עבדו לצורך קיום מצות פו"ר, ההיתר משום דכה"ג שחציו עבד חב"ח אין איסור כלל וכ"כ הריטב"א בעירובין לב: בחד תירוצא.

ויל"ע אי האי היתירה דמצוה רבה הוא אף כשפשע. ובפשוטו אף אם פשע דאל"ה נמצא דהוא כתי' שלמעלה (שחילק בין פשע ללא פשע) אלא בתנאי נוסף שיהיה למצוה רבה וא"כ פליג אתי' דלעיל. אך באמת אין זו ראייה, חדא דאה"נ פליג אתי' קמא (וכן משמע להדיא בא"ר סו"ס שו' יעו"ש היטב) עוד די"ל דבתי' קמא לא מצינו אלא שיצילנו מאיסור אבל בשביל שיקיים מצוה מי יימר, וגבי זה הוכיחו מגמ' דגיטין דשרי אבל כ"ז בתנאי שלא פשע.

עוד יש להוכיח מדלא חילקו כבתי' קמא, דנראה שהתירו. אמנם בגמ' שבת לכאוי מוכח איפכא שלא התירו לאחר לרדות הפת ע"מ להצילו מאיסור שבת, וודאי חשיב מצוה רבה להצילו מחילול שבת (דבב"י סו"ס שו' כי' דלהפריש מאיסור נמי חשיב מצוה רבה. ואמנם הוא מיירי במי שישתמד אבל לכאוי הצלה מאיסור חמור כשבת נמי מקרי מצוה רבה), והגמ' מיירי בשוגג

שהוא כפשיעה כדכ' התוס' למעלה וכן כ' להדיא בגיטין מא: ד"ה כופין. ולא מסתברא לחלק בין אפרושא מאיסורא (דלא התירו) לבין שיקיים מצוה דלכאוי' הא דיש פעמים שאומרים לו חטא וכו' ה"ט דשקלו דרצונו ית' למעט עבירות בעולם ולהרבות במצוות ופעמים התועלת והטובה שיצא מהאיסור גדולה מהפגם וע"כ עשיית האיסור הוא רצון ד' וע"ד מש"כ התוס' ב"ק צא: ד"ה אלא שציער – היינו שמצוה גדולה וכו' יעו"ש (ושו"ר בכת"ס או"ח סי' סב שלמד דפעמים חוטא בשביל חבירו הוא מטעם ערבות וכו' באבנ"ז יו"ד טו סק"ב). ונמצא א"כ הוכחה מהגמ' דבמקום פשיעה לא התירו אף למצוה רבה. וצ"ע בשעה"צ סי' שו סקמ"ו שכי' בשם א"ר ופמ"ג לסמוך על חד תי' בתוס' דלמצוה רבה שרי אף במקום פשיעה, אלא דלא סמכו לדינא על תי' זה אלא למיעבד איסורא דרבנן. ומ"מ סבירא להו דלתי' זה אף כשפשע עברין אאיסור זוטא וצ"ע מהגמ'. ואולי ס"ל דלהצילו מאיסור חטאת (דגמ' בשוגג מיירי) פעם אחת אינה בגדר מצוה רבה, ובשלמא אם היה מזיד אבל שגג פ"א לא חשיב מצוה רבה. אך אכתי קשה דבשעה"צ כ' דממג"א רנד (סקכ"א) משמע דבמקום שפשע אסור אף למצוה רבה. והנה המג"א מיירי גבי רדיית הפת ולפי הנ"ל ליכא ראייה מענין זה דאין שם אלא חטאת פ"א, ומוכח עכ"פ דס"ל לשעה"צ דאין לחלק בין רדיית הפת לשאר איסורים, ואי מותר לצורך מצוה אף במקום שפשע, נכלל בזה רדיית הפת שלא יעבור על בישול, וא"כ דבריו צ"ע דבגמ' מוכח להדיא כמג"א.

ד. מצוה דרבים, הנה עובדא דהתם דר"א שחרר עבדו להשלים מנין ועבר על לעולם בהם תעבודו ואמר' בגמ' גיטין (לח:): דלמצוה שאני ובגמ' ברכות (מז:): מסקינן דלא סגי בלצורך מצוה דהיא מהב"ע אלא דמצוה דרבים שאני (פרש"י להוציא הרבים ידי קדושה). והנה יתכן שפרש"י כן דס"ל דלצורך תפילה בציבור בלבד לא סגי כי אינה מצוה גמורה אלא מעלה בתפילה ואמנם קדושה היא מצוה גמורה. אמנם יתכן דמודה שהוא רק דרבנן ואעפ"כ דוחה כמש"כ בראשונים לקמן. והנה בריטב"א גיטין (לח:): כ' ללמוד מיניה דלעולם בהם וכו' היא אסמכתא וע"כ לצורך

מצות רבים ואפי' מנין שרי. ומשמע מיניה דאי הוה דאוי' לא הוה עשה דרבנן דרבים דוחה עשה דאוי'. וכן במאירי מבואר דאין לילף מיניה דשאני התם שהקילו בה לצורך מצוה כיון שאינה מצוה השווה בכל כלי' דאין מצוה לקנות עבד ולא לשחררו.

וברמב"ן גיטין שם כ' בתחילה שענין לעולם בהם וכו' הוא כלא תחנם שלא יהיה בחנם אבל אם משחררו לצורך האדון שרי. ועוד תי' דמצוה דוחה מ"ע כיון דכתבו חז"ל דשבא ד' לביהכ"נ ואין י' מיד כועס. והנה לתי' קמא ודאי אין לילף מינה דס"ל דאינו איסור כלל דלא היה כאן חנינה. ולתי' הב' י"ל דרק עשרה בביהכ"נ דחמיר שמכעיס לו ית' הוא דדוחה איסור דרבנן לדאוי' אבל בעלמא לא אף דהוא של רבים.

ובר"ן (על הרי"ף גיטין כ:): הביא ב' פי' חדא דבע"כ אינה מצוה גמורה וע"כ האי מצוה דוחה אותה. והביא עוד י"א דכיון שאין חנינה כיון שהוא לצורך האדון שרי. ולדבריו נמי לא מצינו שידחה עשה דרבים דרבנן לעשה דאוי' אלא דרבנן לדרבנן.

אך לדברי הרא"ש מבואר דמצוה דרבים דרבנן דוחה לדאוי' שכי' בברכות (מז:): דאלים מצוה דרבים שנא' ונקדשתי וכו' ודוחה עשה דיחיד ואפי' המצוה דרבנן כגון קדיש או קדושה שאין לו עיקר מה"ת. ושלל לפרש דמיירי ברוצין לצאת בזכור דמשמע בגמ' דכל מצוה דרבים דוחה. וכן מוכח ברמב"ם פ"ט מהל' עבדים הל"ו שכי' דשרי לשחרר עבדו לצורך מצוה ואפי' של דבריהם כגון להשלים מנין בביהכ"נ (אך עיי"ש היטב בכסף משנה שהעתיק על דברי הרמב"ם מש"כ הר"ן הנ"ל שהעשה הוא רק מדרבנן ועוד י"א שאין כאן חנינה ושרי וא"כ אולי למד ברמב"ם שהאיסור הוא דרבנן וכן בב"י סי' רסז העתיק דברי הר"ן על דין הטור לשחרר לצורך מצוה, וא"כ ליכא ראייה מהרמב"ם) והעתיקו השו"ע יו"ד רסז סעי' עט.

ונמצא דלדברי הרמב"ן וריטב"א ומאירי ור"ן וב"י ליכא ראייה מהאי עובדא לענין מצוה דרבים דרבנן שידחה עשה דאוי'. ואמנם לתוס' והרא"ש (ואולי גם רמב"ם) מוכח דדוחה אף עשה דאוי'. ואכתי איסור דאוי' לא שמענו.

ולצורך מכשול דרבים נמי עברין איסור כדכתבו תוס' גבי הא דכפו רבה של אותה שפחה שהיו נכשלין בה. וכ"כ הרשב"א בעירובין.

אלא שנראה בתוס' דיש ב' היתרים חדא דאם יש ניסיון גדול אין זה נחשב כפשע אלא כאונס ולכן בדליכא פשיעה יעבור כדי להצילו. עוד היתר דאפי' פשעו אבל כיון שהם רבים מצילים אותם וראיה מר"א (ובעצם הראיה צ"ע דהתם לא פשעו כלל והכא פשעו אותם רבים). וכן משמע תוס' גיטין מא: ד"ה כופין, ובעירובין לב: ד"ה ולא ליעבד.

אמנם בתוס' שבת ד. כ' דהו' כאנוסים והו' נמי כמצוה דרבים. משמע קצת דאפי' פשעו נמי מצילים אותם כי הניסיון גדול והו' כאנוסין וממילא שייך בהם היתירה דמצוה דרבים. ומבואר לכאן דאין זה היתר בפ"ע אלא דהו"א דאינו בכלל מצוה דרבים כי אף לרבים לא הותר אלא בלא מזידים, קמ"ל דדמו לאנוסים והדר שייך בהם היתירה דמצוה דרבים. ולפי"ז אם יהיה רק יחיד שהוא כאנוס מחמת גדול הניסיון כגון שהייתה מפקירה עצמה רק לו, לא יעבור איסור קל בשבילו דליכא כאן רבים. אמנם יעו' תוס' גיטין מא: כתבו ד"ז כב' טעמים חלוקים וז"ל "אע"ג דהם פושעים כיון שהיתה מחזרת אחריהם ומשדלתן לזנות חשיבי כאנוסים ועוד דמצוה דרבים שאני". וכן אף כאן כתבו המהר"ם וחכמת שלמה שכונת תוס' לשני טעמים נפרדים. ועוד יל"ד אולי יש כאן מצוה רבה להצילו מאיסור נדה דכ' הרמ"א באבה"ע דזונה בושה לטבול. אלא דמוכח מתוס' שבת דהיתירה דמצוה רבה היינו ע"מ שיוכל לקיים מצוה כגון פ"ו אבל להצילו מאיסור גדול כשפשע בזה לא התיר וראיה מהא דרד"ת הפת דלא מתירים והוא רק איסור דרבנן כדי להצילו מבישול שהוא איסור כרת.

לענין הלכה בב"י סו"ס שו הביא דברי הרשב"א בשו"ת דמשמע מיניה דליכא לדידיה כל ההיתרים של תוס' ורק במקום שהאיסור בא על ידו שרי. ולא התיר לצאת בשבת להציל בתו משמד אף שלא פשעה ואף שהיא מצוה רבה וכו'. אך מוכח בב"י דלא ס"ל לדינא לגמרי כרשב"א שכן בהמשך הביא גם מדברי תוס' (ונראה דכך נוקט וכן פסק בשו"ע. שו"ר שגם בנו"ב מהדו"ת אבה"ע סי' י"ז

ד"ה הנה אני למד כן בדעת המחבר) שיש עוד אופנים שמותר והוא בשלא פשע וכן אם הוא למצוה רבה וע"כ חייב לצאת אחר בתו דלא פשעה וכן יש כאן מצוה רבה, וכן פסק בשו"ע והוסף דאם לא רוצה כייפינן ליה.

הנה בשו"ת נחלת שבעה פג כתב להתיר לצאת בשבת אחר בנו שיצא להמיר דתו במזיד, ועיקר טעמו דגם כשפשע יש להתיר איסורא זוטא ועי"ש ראיתו מהא דמצילין כל הנוטה למות וקרי ליה נמי פושע כי אין מות בלא חטא. והתיר אפי' ספק אם יצילו כדקיי"ל גבי פיק"נ שאפי' בספיקו מחללין השבת. ובא"ר סו"ס שו השיג עליו שהוא נגד הרשב"א וב"י (כוונתו דהב"י חשש גם לתי' של תוס' שחילקו בין פשע או לאו וא"כ בנד"ד אסור) וכן הברכ"י סו"ס שו הסכים עם החולקים. ומ"מ סיים הא"ר דיש להקל כתי' זה לענין לעבור איסור דרבנן אבל לא דאורי'. והביאו לדינא בשעה"צ סו"ס שו סקמ"ו והוסיף דגם הפמ"ג סובר כן.

בחיי"א כלל כה ס"ז ובנ"א שם סק"א כתב עפ"י החילוק דפשע או לא דתינוק שטינף בביה"כ בתפילה שרי להזהיר הציבור באמצע שמ"ע להצילם מאיסור (קצ"ע אמאי לא כ' דיש בזה גם מצוה דרבים ואולי דמשום דבתוך ד"א של הצוואה אין מצוי רבים) והובא במ"ב סו"ס צ. וכ"כ בכלל עב בני"א סק"ב.

בחזו"א דמאי סי' טז סקט"ז ד"ה מיהו היקל לדינא עפ"י התי' של אנוסים ומצוה דרבים (יל"ע אי ר"ל כדכתבו המהר"ם וחכמת שלמה הנ"ל שתוס' ר"ל דיש שני סיבות להתיר לשחררה חדא כי הו' כאנוסים וכמי שלא פשעו ועוד דהו' מצוה דרבים או כסתימות הרבה לשונות קמאי דכיון שהיו רבים ולא חשיבי פושעים שרי לעבור בשבילם).

אמנם בנו"ב מה"ת אה"ע סי' לו כ' דל"א חטא בשביל וכו' היכא דלא מצינו בפירוש בחכמי התלמוד. וזה דלא כחיי"א וחזו"א הנ"ל דילפו מיניה להתיר במקרים אחרים.

(ב) מג"א סו"ס שו מסתפק מהו לילך להציל בתו הקטנה מהמרה ולחלל עליה השבת דהא אין ב"ד מצווין להפרישה. ולא אבין הרי ודאי מצילה מחטאים שיבואו עליה לכשתגדל, ומה הו"א

לאסור והרי מצוה רבה יש כאן ולא פשעה כלל ומה הוי שאין מצילה מאיסורים דהשתא אלא דלאח"ז. והגע עצמך אם שבו בתו הגדולה ע"מ להוציאה מכלל ישראל בעוד כמה ימים ובנתיים נוהגת ככל ישראל מי נימא דכבר עכשיו לא יצילה, ואף אם נימא דאה"נ אסור כי ימתין למחר ולא יפסיד בזה כלום מ"מ בציור שמייירי המג"א גריעה טפי כי מיד מתחילים לקלקלה להרחיקה מדרך התו'. ובא"ר ג"כ היקל בזה משום העתיד שתשאר מומרת. וכן בספר נה"ש סו"ס שו פשיט ליה להתיר דכ' הב"י דכל שאיסור שלו זוטר ממה שיעבור הניצל, מחללין השבת עבורו ובנידון קטן הלא יעבור כל ימיו. וכן בנו"ב מה"ת אבן העזר סי' לד כי להקל.

ג) הקשו האחרונים דהרמ"א בס"י שו ציין לסי' שכח ס"י והתם כתב שאם רוצים לאונסו לעבור עבירה גדולה אין מצילים אותו ע"י חילול שבת וזה דלא כמש"כ המחבר בס"י שו. ומדציין הרמ"א בשני המקומות לשני המקומות משמע דשניהם הילכתא.

ובב"ח כי לתרץ דבס"י שו מיירי במי שרוצים להמירה ותעבוד ע"ז בזה נקטינן כתוס' דכיון שלא פשעה היא מצוה רבה להצילה אבל בס"י שכח מיירי במי שאונסים אותו לעבוד ע"ז וכיון שאינה עבירה כ"כ כי היה העבודה באונס כמש"כ בתורה ולנערה לא תעשה דבר ע"כ בזה אנו רואין דעת הרשב"א להחמיר שלא לחלל השבת להצילו מאיסור זה. אמנם ק"ק דמהרשב"א גופיה משמע דלא הוי קיל טפי מה שהוא באונס, דהרי שאלוהו על מי שאנסוה להמיר דתהו והשיב דרק עבירה שהוא סיבב יכול לעבור עבירה להצילו. ולכאוי עדיפא מיניה הול"ל דכה"ג אינה עבירה ואמאי נחלל שבת בשביל הצלה כזו. וכן מתשובתו עולה דאם הוא סיבב לה המרה זו כגון שהוא אנסה לילך לעכו"ם שימירה לע"ז, שפיר עליו לחלל השבת להצילה, וכ"ז אף שבאונס אתי על הבת. ובחתי"ס ח"ג סי' לו כי דדברי הב"ח נכונים והעלה דאין חוטאים להציל אדם מאונס גמור כמש"כ בגמ' כתו' ולדרוש להם וכו' ומי שרוצים להוציא בתו מכלל ישראל הוא תחילתו באונס וסופו ברצון

וע"כ מצילין אותה אפי' ע"י שיחטא וכן הכת"ס או"ח סב הסכים לב"ח.

ובמג"א דחה דברי הב"ח והוכיח דגם בס"י שו מיירי באונס ואפ"ה התיר וכן בתוס' כי דמצילין כל שלא פשע (ואונס בכלל זה כדתי' גבי הני שנכשלו בההיא אמתא). וע"כ החילוק דבס"י שו מיירי במי שתמיר דתה ולעולם תעבוד ע"ז ואיסורים כגוי וע"כ אמרי' דמה שיחלל השבת להצילה היא איסורא זוטא כנגד כל האיסורים שתעבור משא"כ באונס פ"א לעבוד ע"ז אין שבת זוטא מיניה כי היא גם כעובד ע"ז (ובשעה"צ סו"ס שו כי בשם פמ"ג להסתפק דדוקא איסורי שבת שהם בסקילה אבל לאוין כמו מחמר ותחומין יב' מיל יתכן דשרי בשביל להציל מע"ז וכדו'. ונראה דספיקו דשמא מה שאמרו חז"ל דהמחלל שבת הוא כעע"ז קאי נמי על תחומין ולאוין בשבת וע"כ אכתי לא מקרי קיל מע"ז. וע"ע אב"מ בשו"ת סי' יח ד"ה ולענ"ד כתב דבאיסור דאוי בכל גווני אין אומרים לאדם חטא וכו' ואף אם יעשה איסור קל מחבירו, כי ס"ס גם הוא יעבור איסור דאוי. ורק משום מצוה רבה מותר וזה מה שמתירין שח"ע וח"ב כופין את רבו).

ובט"ז כי דבס"י שו מיירי במי שתעשה מומרת לעולם ע"כ הכריע המחבר כתוס' וזה עדיף מפיק"נ אבל בס"י שכח שרוצים לאונסו לעבירה פ"א וכתוב בתו' ולנערה לא דבר ואין חשש שע"ז יהיה עובד ע"ז לעולם ע"כ לא התירו לחלל השבת עבור זה וכדעת הרשב"א, עכת"ד. עיקר דבריו כדברי הב"ח דאונס רחמנא פטריה אלא דהוסיף לצרף עוד טעם דשאני היכא שתעשה מומרת לעולם, ומשמע דאפי' תהיה באונס אבל ימשכו האיסורים לעולם, נמי יש להצילה ע"י חילול שבת, וכדעת תוס' דמחללין אף על אונס. (עוד מבואר בדבריו דסובר דדעת תוס' דבכל גווני מותר אבל כה"ג חיי' לדעת הרשב"א. אמנם במג"א הנ"ל נראה דסובר דתוס' גופיה יחלקו בין פ"א ללעולם. ומ"מ לדינא לא חולקים וכן בפמ"ג סו"ס שו בא"א כי להשוות דעת המג"א וט"ז).

ובבהגר"א הביא דלתוס' בעינן שני התנאים מצוה רבה ולא ע"י פשיעה, וא"ש דההיא בס"י שכח אינו מצוה רבה דשבת חשיבה מיניה משא"כ בס"י שו

להצילה משמד. משמע כדברי המג"א וצע"ק שציין למג"א דמשמע שתי תירוץ אחר.

בלבוש סו"ס שו עולה דאין מחללין כלל עבור הצלתו מעבירה, אלא דבסי' שו מיירי במי שרוצים להעבירו על ג' חמורות או להמיר דתו שהם עבירות שביהרג ואל יעבור, וכיון שמוסר נפש עליהם הוי פיק"נ ומחלל שבת להצילו. אבל שאר עבירות שאינו כן אין מחללין עליו השבת, ונימוקו כי כיון שעובר עליו באונס אין נחשב לו עבירה (עי' מעדני יו"ט בסי' שכח שביאר שחילוקו של הלבוש בא ליישב הסתירה בין שני הסי').

לדבריו נראה שאם יודע שחבירו יעבור על ג' עבירות ולא ימסור נפשו, אין לחלל עבורו כי אינו פיק"נ ואין איסור שבת קיל מיניה, שו"ר במ"ב בסי' שכח שכי' מדיליה ד"ז אבל לכאוי' הוא מדברי הלבוש. ותימה על הפמ"ג בסו"ס שו במשב"ז שכי' בדעת הלבוש דבג' עבירות בכל גווני מחללין השבת אף אם יודע שלא ימסור נפשו עליהם. ואמנם יל"ע אי סובר הכי אף גבי המרת דת שאז יהיה עע"ז כל ימיו וחילול שבת פ"א קיל מיניה.

וע"ע בא"ר שם שכי' שכ"ז באיסורי דאוי' שבשבת, אבל כל איסורי דרבנן יעבור כדי להצילו מכל העבירות כשלא פשע, ואף אם הם באונס ורחמנא פטריה, כי "זכייה היא לו כשלא עובר". איברא מדברי הלבוש סי' שכח משמע לא כן שכי' שעבירה שהיא באונס ואינו מוסר נפשו עליה אין לעבור כדי להצילו שכיון שנאנס עליה אינה עבירה. ודוחק למימר דהוא מיירי רק במי שצריך לעבור באיסור דאוי' להצילו. ובב"ח הנ"ל יתכן דמסכים לא"ר, שהבין דבאונס ראוי להחמיר כרשב"א, ומבואר דס"ל דתוס' מתירין אף באונס וא"כ לעבור איסורא דרבנן שמא יש להקל.

אמנם במג"א וגר"א נראה דלא ס"ל לחלק ביו עבירות שבאונס או מזיד אלא בין אם החילול שבת זוטא מהעבירה שיעבור אם לאו (היינו מה שיעבור באונס לא מקרי מש"ה קל אלא אם הוא לעולם קיל טפי מהאיסור שיעבור המציל אותו).

בפמ"ג תי' דבסי' שכח מיירי בשצריך לעבור חילול שבת גמור שיש בו סקילה משא"כ בסי' שו מיירי במי שצריך לעבור רק אתחומין דאינו בסקילה.

ג) הנה בני"א כלל סח מהלכות שבת סק"א הביא דברי הא"ר גבי הצלת קטן משמד, וכי עליה שאין ראיתו אלא לענין לעבור איסור דרבנן כי חיתוך יבלת בשינוי איסורא מדרבנן ואדרבה בגמ' שם מבואר להדיא דכדרכו אסור כי איסורא מדאוי'. ומ"מ כתב להתיר עפ"י מש"כ דהא שמלין בשבת הוא כדי להציל הקטן מכרת בעתיד וה"נ.

עוד בחיי"א כלל כה ס"ז ובני"א שם סק"א כי דשרי לדבר באמצע שמ"ע להפריש הציבור מתפילה ליד טינוף. וראיתו דצריך להפריש כל אדם אפי' ממתעסק מדכ' הרמ"א יו"ד שעב דכהן הישן בבית שיש בו מת צריך להקיצו. ולכאוי' יש לחלק דהתם אינו עובר איסור כדי להקיצו אבל כאן מפסיק באמצע תפילתו, ומי יימר שאיסור ידידה שמפסיק להדיא בתפילה קיל ממתעסק של הציבור. אמנם ודאי הדין דין אמת דבעירובין לב: אמרי' דאף שהע"ה סבור שהת"ח עישר אפ"ה הת"ח עובר על מן המוקף (וי"א דחיובו מדאוי') כי להצילו ממתעסק ולא היה פה פשיעה מצד הע"ה. אבל באמת אין לילף מיניה מפני ב' חילוקים, חדא דהוי כמתעסק בחלבים ועריות שכן נהנה מהפירות וחייב עליה, ועוד שכי' הראשונים דשאני היכא שעובר בגללו לכן חוטא להצילו. ויתכן דבעלמא אינו חייב להפרישו ממתעסק על ידי שיעשה איסור בעצמו אפי' אם הוא זוטא מעבירה של השני. אלא דדב"י חידש ד"ז במי שלקחו בתו להמירה, אף שזה באונס כמש"כ המג"א בדברי המחבר, ואפ"ה עברין אפי' אחילול שבת להצילה (וא"כ כ"ש אם היה מתעסק דהוא חמיר מאונס, דבאונס אמרה תו' ולנערה וכו' אבל מתעסק כי הרע"א סי' ח דמקרי חטא בשוגג ורק פטור מקרבן). ואלא דלב"ח ולבוש הנ"ל דלהציל מאונס אין עוברין עבירה, יש מקום לדון אם היה מתעסק מאי, דשמא כיון שחמיר טפי כמש"כ הרע"א הנ"ל א"כ מחויב להצילו כי אינם פושעים. אבל מאידך איסורו חמור מאיסור מתעסק וכ"ש לשיטת המקור חיים שהובא בתשו' הרע"א.

נמצינו לפי הנ"ל (ס"ק ב-ג), דמי שיעבור עבירה באונס גמור, דעת תוס' (והראשונים דעימיה שחילקו בין פשיעה ללא פשיעה) והמחבר ומג"א וט"ז וגר"א וחיי"א דכל שהעבירה בלא פשיעה

והיא מצוה רבה (כגון הצלה מעבירה חמורה או
המרת דעת או פו"ר) שפיר יעבור עבירה להצילו
ובתנאי שעבירה שלו תהיה קטנה מעבירה שיציל
חברו ממנה.

ולב"ח ולבוש וחת"ס וכת"ס כל שהוא באונס אינו
נחשב כ"כ לעבירה וע"כ לא יעבור אחילול שבת
להצילו. וללבוש אם ימסור נפשיה עליה שפיר
יצילנו דהוא ככל פיק"נ.

ובמ"ב סי' שו ו-שכח נקט בכל זה כמג"א.